
ПРАВЕДНИКИ

Литвиненко Валентина Яківна (1916-1993)
Григоренко Михайло Степанович (1904-1990)
Григоренко Лідія Михайлівна (1928)
Григоренко (Диченко) Ольга Михайлівна (1930)
Григоренко Марія
Григоренко Лукерія (1928)

ВРЯТОВАНІ

Книш Олена Юхимівна (1916-1982)
Ткач (Книш) Людмила Василівна (1936-2002)

В.Я. Литвиненко

Вже стемніло, коли 29 вересня Олена Юхимівна Книш (Бородянська) з п'ятирічною донькою Людою прийшли до Бабиного Яру. Їх чоловік і батько, Василь Гусєв, росіянин, помер ще до війни. Людмила пам'ятає, як їх з матір'ю розділи: з Олени Юхимівни зняли каблучки і сережки, забрали документи. Пам'ятає яскраве світло прожекторів, колючий дріт. Бачила як фашисти вбили молоду жінку і старого чоловіка. Мати вмовляла Люду не плакати.

Вночі німці почали збирати приречених для розстрілу. Олена Юхимівна в темноті під час переполоху стрибнула з донькою до яру і прикрила її собою. За мить на них стали падати трупи і поранені. Потім настала тиша. Незабаром привели нову партію в'язнів, знову лунали постріли і знову падали трупи. Олена Юхимівна побачила, що хтось ходить по трупах. Це німець доколював живих багнетом. Він став їй на спину, але вона мовчки стерпіла біль. Коли фашист пішов і запанувала тиша, вона вилізла з-під трупів, витягла знепритомнілу Люду і пішла Кирилівським яром.

Четверо діб вони провели в підвалі цегляного заводу. Потім тиждень жили в сім'ї Литвиненків, а потім пішли до інших знайомих (на жаль, багатьох прізвищ Людмила не пам'ятає). У листопаді Олена Юхимівна знайшла Валентину Литвиненко, з якою до війни працювала кондуктором в трамвайному депо ім. Красіна. Місяць вони з донькою залишалися у Валі на вул. Фрунзе, 37. Олена не була схожа на єврейку, а маленька Люда вільно говорила українською. Але в Києві ставало все небезпечніше, почастишали облави, і Олена з донькою дісталися до села Миньківці Сквирського р-ну Київської області, де оселилися в порожньому будинку. Навпроти – подвір'я сім'ї колгоспників Михайла і Лукерії Григоренків. Вони і три їх доньки – Лідія, Ольга і Марія – ділилися з Оленою Юхимівною одягом, допомагали продуктами. Під час облав дівчатка ховали Олену з донькою в льосі. Так вони жили аж до визволення села, а 1944 року повернулися до Києва.

Олена зі своєю рятівницею працювала там же, в депо. Сестри Григоренко залишилися в колгоспі. Лідія виростила шістьох дітей, Ольга – чотирьох. Врятована Людмила Василівна Ткач (Книш) працювала контролером-охоронцем позавідомчої охорони Печерського району Києва. Згодом вона з сім'єю проживала у США, де й померла 2002 р.

Всім рятівникам Олени Юхимівни та її доньки присвоєні звання «Праведник Бабиного Яру».